

СТАТТІ

Актуальні питання історії України

УДК 929 (477)

Бакалець О. А.

НОВІ ЗНАХІДКИ ПРАЗЬКИХ ГРОШІВ XIII – XV СТ. НА ТЕРИТОРІЇ ПОДІЛЛЯ

Автор статті робить спробу проаналізувати близько десяти нових знахідок празьких грошів XIV – XV ст. на території Поділля, показує роль празького гроша як основного номіналу в грошовому обігу європейських держав та подільського краю зокрема.

Джерела з історії грошового обігу Поділля відображають процеси, які відбувались у результаті зміни політичного, соціально-економічного устрою внаслідок відвоювання Литовським князівством у Золотої Орди у 1362 – 1363 рр. Київщини, Чернігівщини, Новгород-Сіверщини та Поділля, заснування племінниками литовського князя Ольгерда – князями Коріатовичами в другій половині XV ст. Подільського князівства. Саме тоді українські землі від Покуття до Середнього Подніпров'я отримали історичну назву «Поділля».

Розвиток виробництва, будівництво нових подільських міст-фортець у Сатанові, Смотричі, Кам'янці-Подільському, Рові, Брацлаві, Хмельнику, які захищали від татарських набігів «порубіжне суспільство», сприяли розвитку ремесел, торгівлі, формуванню нових грошових відносин та власного монетного карбування на подільських землях у складі Великого князівства Литовського у 1363 – 1569 рр.

Попередні та сучасні знахідки скарбів монет на теренах Поділля яскраво свідчать про активне включення подільського ринку у систему тісних торговельних контактів з країнами Центральної та Західної Європи, про появу в грошовому обігу краю срібних іноземних монет. Серед них домінують срібні празькі гроші 1300 – 1547 рр., угорські срібні денарії, гроші, руські грошики Червоної Русі (Галичини), польські, литовські, молдавські півгроші, денарії, наслідування дирхему Золотої Орди хана Джанібєка (1342 – 1357), шилінги Тевтонського ордену, гроші Лівонського ордену.

Вивчення нових скарбів та окремих знахідок празьких грошів, їх фракцій, в тому числі місцевого карбування, допоможуть дослідникам більш повно відтворити характерні особливості подільського грошового ринку досліджуваного періоду, частку цього номіналу в загальній масі грошового матеріалу.

Ключові слова: гріш, празький гріш, «широкі гроші», півгріш, денарій, кварталник, львівський півгріш, руський півгрош, «подільський полугрош», гривна, Велике князівство Литовське, Костянтин Каріатович.

Знахідки скарбів та окремих монет цього типу засвідчують також існування ряду населених пунктів Поділля у XIV – XVI ст., торговельних шляхів, які були пов'язані із міжрегіональною і європейською міжнародною торгівлею та грошовим обігом в період пізнього Середньовіччя.

Даній проблемі свої наукові розвідки присвятили сучасні українські нумізмати: Р. Савов [14,15], О. Погорілець [16], М. Котляр [12], Г. Козубовський [7, 8, 9, 10, 11], Р. Шуст [18, 19], О. Бакалець [1, 2, 3, 4], В. Орлик [17], Г. Голиш [5], Н. Дорофієва, З. Комаринська [6], С. Мальований [13]. Разом із тим у даній тематиці є чимало не дослідженого.

Метою запропонованого дослідження є аналіз та введення до наукового обігу нового нумізматичного матеріалу, виявленого на території Вінницької та Хмельницької областей у другій половині XX – на початку XXI ст.

Відомі українські нумізмати М. Котляр, Р. Шуст, Р. Саввов, знавці історії грошей України Н. Дорофієва, З. Комаринська вважали, що празькі гроші («широкі гроші») перебували майже у кожному другому скарбі XIV – XVI ст., знайденому на території України. З цим в цілому можна погодитися.

Карбування монет на українських землях відновилося у другій половині XIV ст. Із 1305 р. на галицький, а з часом і на подільський грошовий ринок проникли великі срібні монети – празькі гроші чеського (богемського) карбування. Вони виготовлялися із срібла 938-ї проби, важили 3,7 г і мали діаметр близько 30 мм. Згодом їхня вага зменшилася до 2,6 – 2,7 г, а частка срібла – майже на 40%. Карбування празьких грошів після Вацлава II (1278–1305) провадили Ян II (1310 – 1346), Карл I (1346 – 1378) і особливо в значних розмірах – Вацлав IV (1378 – 1419) [4]. Вони зустрічаються часто в українських скарбах поряд із західноєвропейськими монетами XIV–XVI ст., переважно в обрізаному вигляді.

У другій половині XIV ст. за правління братів Коріатовичів – Бориса, Олександра, Федора та Костянтина Поділля перетворилося із невеликого територіального утворення Великого князівства Литовського на самостійне князівство із суверенною внутрішньою і зовнішньою політикою. У цей час важливими політичними, адміністративними, торговельними центрами краю стають Смотрич та Кам'янець (у 1374 р. місто одне із перших в Україні одержало магдебурзьке право).

Важливим свідченням самостійності князівства було карбування за правління Костянтина у 1380 – 1391 рр. срібного «подільського полугрошика», який дорівнював близько половини празького гроша, а за правління Федора Коріатовича у 1388 – 1394 рр. – срібного денарія із зображенням особистого княжого знаку останнього – подвійного хреста із розсіченими кінцями, який проростає із фігури, схожої на літеру «М» [15].

Чисельні знахідки на Поділлі празьких грошів та їх іноземних і місцевих фракцій свідчать про інтенсивний розвиток міст, ремесел, торгівлі, грошового обігу, міжнародних зв'язків в досліджуваній період. Так, у 1992 р. в с. Лука Барська Барського району Вінницької області жителем села виявлено невеликий скарб срібних празьких грошів XIV – XV ст. карбування чеського короля Вацлава IV (1378 – 1419). Комплекс був переданий до фондів Вінницького обласного краєзнавчого музею. Скарб нараховує 30 екземплярів. Монети сильно потерті, що свідчить про їх інтенсивне використання в грошовому обігу та зниження вмісту срібла. Середня вага гроша становить 2,5 – 2,7 г. Комплекс зберігається в фондах Вінницького обласного краєзнавчого музею [22].

Осіною 2011 р. біля с. Лисогірки Городецького району Хмельницької області було виявлено скарб срібних європейських і татарських монет XIII – XV ст. [2, 3]. У виявленому комплексі були наявні 471 монета 7 держав: Великого князівства Литовського, Польського королівства, Чеського королівства, Молдовського князівства, Кримського ханства, Золотої Орди, Валаського князівства.

Найстарші монети Лисогірського скарбу – празькі гроші Владислава II (1278 – 1305), короля Людовіка Угорського (1370 – 1382) та молдавського господаря Петру Мушата (1377 – 1391).

У скарбі присутні 150 (31,8%) квартників (грошників) польського короля Владислава II Ягайла (1386 – 1434); 1 грошик Людовіка Венгерського (1370 – 1382) та 1 квартник Казимира Великого Ягеллончика (1447 – 1492).

Коронні півгроші Польського королівства часу правління короля Владислава II Ягайла (1386 – 1434) та Казимира Ягеллончика (1446 – 1492) нараховують 100 екз. (21,2%). Львівське карбування представлене 34 (7,2%) срібними півгрошами Владислава II Ягайла (1386 – 1434). Вага їх становить 1,43 – 1,44 г. В Лисогірському скарбі присутні 80 (16,9%) коронних срібних денаріїв (1/10 гроша). Вони були відкарбовані за часу правління королів Владислава II Ягайла (1386–1434) та Казимира Ягеллончика (1446 – 1492). Вага їх складає 0,25 – 0,24 г. Меншу частку у скарбі становлять 12 (2,5 %) польських третяків Владислава II Ягайла (1386–1434) туринського карбування.

У скарбі знаходяться найбільш популярні у Центральній Європі великі срібні монети – 32 (6,8 %) празьких (широких) грошів Богемського (Чехія) карбування часів Владислава II (1278 – 1305), Владислава IV (1378 – 1419) та 3 (0,63%), обрізаних під розмір півгрошика, празьких грошів Яна Люксембурга (1310 – 1346).

Із найдавніших чеських монет в скарбі присутня срібна монета – денарій правителя князівства Опольського Пжемко (XVст.). На одному боці монети в центрі відкарбована латинська буква «P», а зліва – хрест. Вага денарія становить 0,25 г., тобто він відповідає вазі срібних денаріїв Владислава II Ягайла (1386 – 1434) та Казимира Ягеллончика (1446 – 1492). Із срібних монет Великого князівства Литовського у скарбовому комплексі присутні 23 (4,8%) денарії князя Віговта (1392 – 1430), діаметром 12 мм та вагою 0,25 г кожна. Кримське ханство представлене 8 (1,7%) срібними монетами династії Гіреїв із чотирма крапками та литовським надчеканом Віговта – «колномною». Цей факт підтверджує на нашу думку тезу Савова Р. про те, що у кінці XIV – на початку XV ст. не тільки Наддніпрянина, але і Поділля були центрами здійснення литовських

надкарбувань на срібних татарських монетах.

У скарбі присутні 5 київських монет наслідування дирхемам Джанібєка 1351–1353 рр. Про активні торгівельні зв'язки між Подільським князівством, яке було складовою частиною Великого князівства Литовського та Молдавським князівством у XIV – XV ст. свідчить присутність у Лисогірському скарбі 2011 р. 9 срібних монет Молдови.

Молдавський гріш Петру Мушата трапляється у ряді скарбів досліджуваного періоду, зокрема і на Поділлі. На лицьовому боці монети відкарбовано голову тура, на зворотному боці – герб угорських королів з династії Анджу, подібно як і на півгрошах подільського удільного князя Костянтина Каріатовича (1380–1391). Але на жаль у Лисогірському скарбі цих подільських монет не виявлено. Валахія у скарбі представлена унікальними монетами – срібним дукатом роду графа Дракули (1453 – 1503) вагою 0,46 г.

Весною 2012 р. під час проведення робіт по догляду за садом с. Лука Барська виявлений скарб довготривалого накопичення XV – початку XVII ст. В комплексі нараховувалося близько 4 тисяч європейських срібних монет, більшість із яких карбовані на монетних дворах Чехії (близько 200 екз.), Польського королівства, Великого князівства Литовського, Тевтонського ордену. На жаль скарб розійшовся і точних даних про кількісний та якісний склад цього комплексу немає. Лише відомо, що у скарбі переважали празькі гроші початку XV ст., срібні півгроші Польського королівства, а також були присутні 16 срібних шилінгів Тевтонського ордену в Пруссії магістрів Генріха Ройса фон Плауена (1469-1470) – 1 монета, Генріха Рефле фон Ріхтенберга (1470 – 1477) – 1 монета, Мартина Трухзесса фон Ветцхаузена (1477 – 1489) – 4 монети Йоганна фон Тіфена (1489 – 1497) – 9 монет, і 1 монета сильно потерта [17, с. 41].

Окремі знахідки празьких грошів виявлені у 2010 р. поблизу м. Сатанова Городецького р-ну Хмельницької області – 4 потерті монети Вацлава IV (1378 – 1419) вагою 2,65 – 2,7 г. У 2013 р. 1 монету Чехії часу правління цього ж правителя знайдено в с. Іванівцях, 2 монети – в с. Луці Барській Барського району [21], 2 монети – в м. Бар, одна із яких обрізана під шостак (його вага складає 1,95 г). 1 монету Вацлава IV виявлено також жителем с. Рожепи Жмеринського району на присадибній ділянці.

Наявність у скарбах обрізаних під інші номінали празьких грошей засвідчує думку автора та відомого в Україні знавця празьких монет Г. Козубовського про те, що празький гріш втрачаючи вагу на 1 г, пробу срібла на 40%, поступово втрачав свою роль в грошовому обігу України і Поділля.

У 2012 р. на Хмельниччині поблизу містечка Смотрич на орному полі виявлено скарб із 916 срібних монет XIV ст., який містить 737 (80,28 %) галицько-руських грошків, 128 (13,94 %) празьких грошів, 35 (3,81 %) півгрошів Подільського князівства Костянтина Коріатовича (1380 – 1391), 6 (0,65 %) молдавських грошів, 5 (0,54%) угорських денаріїв, 3 (0,32%) джучидські дирхеми, 1 (0,10 %) монета київського наслідування дирхемам Джанібєка, 1 (0,10 %) монета Новгород-Сіверського наслідування Корибута джучидським дирхемам. У комплексі були присутні 2 (0,21 %) срібні гривні човникоподібної форми, вагою приблизно 200 – 206 г. Ці знахідки є відгомінном «безмонетного періоду» XII – XIII ст.

Монети Подільського князівства, карбовані князем Костянтином Коріатовичем (1380 – 1388/91) в Смотричі і Кам'янці-Подільському, виявлені на Поділлі, Черкащині, Київщині, Угорщині. Вони в народі одержали назву «подольський полугрошик» і перебували в грошовому обігу в першій половині 80-х років XIV ст. На лицьовому боці монети відкарбований герб князів Коріатовичів – Св. Юрій-Змієборець. Написи на монетах Костянтина виконані латиною в готичному стилі з іменем правителя і його титулами: «[M]ONET[A]* CONSTA(N)(TIN[I] (Монета Костянтина)». На зворотному боці подільських монет викарбований герб угорських королів з династії Анджу та круговий напис: «+D(UCIS) H(EREDIS ET) DOMI[N]I*DE SMOTRIC (князя, дідача та господаря Смотрича (Поділля)». Монети виготовлені із срібла, вагою 0,72 – 1,01 г, діаметром 1,76 – 1,85 см [15,16,17].

Хоча монети скарбу розійшлися серед колекціонерів, але завдяки зусиллям Хмельницького нумізмата, дослідника грошового обігу України Р. В. Савова, вдалося зібрати достатню інформацію відносно його якісного та кількісного складу [14].

Смотрицький комплекс, на думку дослідника, був захований не раніше середини 80-х років XIV ст. Цю думку підтверджує відсутність у скарбі популярних на Поділлі галицько-руських грошків Владислава Ягайла I (1386 – 1434), карбування яких розпочалося лише у Львові в 1387 – 1389 рр. Наймолодшими монетами скарбу є: півгроші Подільського князя Костянтина Коріатовича, молдовські гроші Петру Мушата, дирхеми Тохтамиша та угорські денарії Марії Угорської. Найстарішою монетою скарбу є празькі гроші Яна Люксембурзького (1310 – 1346). Період накопичення грошей Смотрицького скарбу становить близько 45 – 50 років. Можна погодитися із Р. Савовим про віднесення даного комплексу до скарбу короткочасного накопичення [14].

За номіналами та державною приналежністю Смотрицький комплекс дуже подібний до Лисогірського скарбу 2011 р.[2].

До складу Смотрицького скарбу входили: празькі гроші Яна Люксембурзького (1310 – 1346) та Карла I (1346 – 1378) – 128 екз. (з них 120 обрізаних), півгроші Подільського князівства Костянтина Коріатовича (1380 – 1391) – 35 екз., галицько-руські грошики Казимира III (1333 – 1370) – 26 екз. (з них 2 обрізаних), Галицько-руські грошики Владислава Опольського (1372 – 1379) – 41 екз. (з них 6 наслідувань, 6 обрізаних та 1 грошик із зображенням польського орла), галицько-руські грошики Людовика Угорського (1342 – 1382) – 670 екз.

У скарбі виявлені молдовські гроші Петру Мушата (1375 – 1392) – 6 екз., угорські денарії Марії Угорської (1382 – 1386/1395) – 5 екз., Новгород-Сіверське наслідування Корибута джучидським дирхемам (1382 – 1404) – 1 екз., Київське наслідування дирхемам Джанібєка (1342–1357) – 1 екз., Джучидські дирхеми – 3 екз. (Тохтамиш (1380 – 1395) та його наслідування).

Скарб з-під Смотрича є унікальний за своїм складом. Наявність в ньому 35 екземплярів срібних «подільських полугрошків» Костянтина Каріатовича, карбованих різними штемпелями, і які втричі переважають усі попередні знахідки цієї монети на території України і за кордоном, свідчать про великі їх емісії [14].

Таким чином, нові знахідки срібних монет Чехії, Польщі, Литви, Угорщини, Тевтонського ордену XV ст., Молдови, Подільського князівства К. Коріатовича кінця XIV ст. та західноєвропейських монетних скарбів довготривалого накопичення яскраво ілюструють основні номінали подільського грошового ринку XIV – XV ст., джерела надходження грошової маси на його ринки. Скарби із Сатанова, Луки Барської, Лисогірки, та окремі знахідки празьких грошів у м. Барі, навколишніх селах Іванівці, Лука Барська, Рожепи, які знаходяться на відстані близько 5 – 7 км. між собою свідчать, що саме через цю місцевість проходив один із торговельних подільських шляхів у XIV–XV ст., про інтенсивність заселення регіону, розвиток торгівлі та значне використання населенням Поділля празького гроша і його фракцій.

Із 5426 монет, виявлених у 8 досліджуваних скарбах та окремих подільських знахідках, празькі гроші становлять 402 (7,4%). В скарбах наявні монети королів Чехії: Владислава II (1278 – 1305), Яна Люксембурзького (1310 - 1346), Карла I (1346 – 1378), Владислава IV (1378 – 1419), що свідчить про стабільний притік на подільський ринок та активне використання в грошовому обігу празьких грошів протягом XIV – XV ст.

1. Бакалець О. А., Курок О. І. Скарби монет XV–XVIII ст. із Меджибожа та його окраїн / О. А. Бакалець, О. І. Курок // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії і методики. Зб. наук. праць: – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2013. – Число 22–23. – С. 471– 488.
2. Бакалець О. А. Скарб срібних середньовічних монет XIII – XV ст. із Городецького району Хмельницької області / О. А. Бакалець // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Козацька доба в історії Поділля та Південно-Східної Волині», присвяченої 365-річчю Пилявецької битви / Ред. кол. Баженов Л. В. – Хмельницький. – П. П. Мельник А. А., 2013. – С. 221–227.
3. Бакалець О. А. Лисогірський та Юринський монетні скарби як джерела вивчення грошового обігу Поділля в XIII – початку XVII ст. / О. А. Бакалець, // Вісник Черкаського національного університету: історичні науки та джерелознавство. – Черкаси, 2013. – 22. – С. 90–95.

4. Бакалець О. А. Скарби монет як джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини (1648 – 1781) / О. А. Бакалець. К.: Стило, 2012. – 334 с.
5. Голиш Г. М. Основи нумізматики: навч. посіб. / Г. М. Голиш: 2-ге вид, випр. і доп. –Черкаси: Черкаський ЦНТІ, 2006. – 314 с.
6. Дорофієва Н. В., Комаринська З.М. З історії грошей України / Н. В. Дорофієва, З. М. Комаринська. – Київ –Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2000. – 165 с.
7. Козубовський Г. А., Строков О. Новий скарб празьких грошей з Київської області / Г. А. Козубовський, О. Строков // НумізMATика і фалеристика. – 2001. – № 1. – С. 48.
8. Енциклопедія історія України у 10-ти томах/ [Гол. ред. В. А. Смолій]. – Т. 1. – С. 208.
9. Козубовський Г. А. Синьоводська битва 1362 р. і зміни в грошовому обігу Південної Русі-України / Г. А. Козубовський // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії і методики. Зб. наук. праць / упорядник В. В. Томазов. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2012. – Число 20. – С. 93 – 99.
10. Козубовський Г. А. Обрізані празькі гроші в монетному обігу України / Г. А. Козубовський // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії і методики. Зб. наук. праць. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2010. – Число 16. – С.190–198.
11. Козубовський Г. А. Про один платіж кінця XIV ст. / Г. Козубовський // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Вип. 33. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 61–63.
12. Kotlar M. Znaleziska monet z XIV – XVII w na obszarze Ukrainskiej SSR. Materiały / M. Kotlar. – Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1975. – 250 с.
13. Малёванный С. Ф. О кладах, монетах, но не о деньгах... / С. Ф. Малёванный – Винница: Консоль, 2004. – 296 с.
14. Савов Р. Скарб монет XIV ст. з-під Смотрича / Р. Савов // Львівські нумізMATичні записки, ч. 8, 2013.
15. Савов Р. В. Монети Подільського князівства (XIV ст.) / Р. В. Савов. – Хмельницький, 2009. – 13 с.
16. Погорілець О. Г. Подільський півгрош карбований на Поділлі // НумізMATика і фалеристика. – № 2, 2006.
17. Погорілець О., Савов Р. Про нові знахідки монет Подільського князівства / О. Погорілець, Р. Савов // НумізMATика і фалеристика. – 2007.– № 4. – С. 28 – 31.
18. Орлик В. М. Монеты государства Тевтонского ордена в Пруссии составе денежных и денежно-вещевых кладов, найденных на территории Украины/ В. М. Орлик // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Вип. 33. – Переяслав–Хмельницький, 2013. – С. 39 – 45.
19. Шуст Р.М. НумізMATика. Історія грошового обігу та монетної справи в Україні. Навчальний посібник / Р. М. Шуст. – К.: Знання, 2007. – 375 с.
20. Шуст Р. М. Грошове господарство південно-східних воєводств Речі Посполитої (XVI – перша половина XVII ст.) / Р. М. Шуст. Дисертація кандидата історичних наук. – К., НАНУ, Інститут історії України, 1988. – 300 с.
21. Фонди Барського районного історичного музею. Інв. № Н 6789–6790.
22. Фонди Вінницького обласного краєзнавчого музею. Інв. № Н 1789–1819.
23. Фонди Вінницького обласного краєзнавчого музею. Інв. Н 7780, 6755–7746, 10691–10759.

Автор статті делає попытку проаналізувати около десяти нових находок пражских грошей XIV – XV ст. на території Подолья, показує роль пражского гроша как главного номинала в денежном обращении европейских государств и подольского края в частности.

Источники с истории денежного обращения Подолья отображают процессы, которые происходили в результате изменений политического, социально-экономического устройства в результате отвоевания Литовським княжеством у Золотой Орды в 1362 – 1363 гг. Киевщины, Черниговщины, Новгород-Сиверщины и Подолья, основания племянниками литовського князя Ольгерда – князями Кориатовичами во второй половине XV в. Подольського княжества. Тогда украинские земли от Покуття до Среднего Поднепрорья получили историческое название «Подолье».

Развитие производства, строительство новых подольских городов-крепостей в Меджибоже, Сатанове, Смотриче, Камянце-Подольском, Рове, Брацлаве, Хмельнике, Виннице, которые защищали от татарских нашествий «рубежное общество», способствовало развитию ремесел, торговли, формированию новых денежных отношений и собственной монетной чеканки на подольских землях в составе Великого княжества Литовского 1363 – 1569 гг.

Прежние и современные находки кладов монет на территории Подолья красочно свидетельствуют о активном включении подольского рынка в систему тесных торговых контактов со странами Центральной и Западной Европы, о появлении в денежном обращении края серебряных иностранных монет. Среди них доминируют серебряные пражские гроши 1300 – 1547 гг., венгерские серебряные денарии, гроши, русские грошки Красной Руси (Галиции), польские, литовские, молдавские полугроши, денарии, наследование дирхема Золотой Орды хана Джанибека (1342 – 1357), шиллинги Тевтонского ордена, гроши Ливонского ордена.

Изучением новых кладов и отдельных находок пражских грошей, их фракций, в том числе местной чеканки, помогут исследователям более полно отобразить характерные особенности подольского денежного рынка исследованного периода, частицу этого номинала в общей массе монетного материала.

Данной проблематике свои научные работы посвятили современные украинские нумизматы: Р. Савов [14, 15], О. Погорелец [16], Н. Котляр [12], Г. Козубовский [7, 8, 9, 10, 11], Р. Шуст [18, 19], А. Бакалец [1, 2, 3], В. Орлик [17], Г. Гольш [5], Н. Дорофиева, З. Комаринская [6], С. Малёванный [13]. Вместе с этим в данной тематике есть много не изученого.

Целью предложеного исследования есть анализ и введение в научный оборот нового нумизматического материала, найденного на территории Винницкой и Хмельницкой областей в другой половине XX – в начале XXI вв.

Ключевые слова: грош, пражский грош, полугрош, денарий, львовський полугрош, «подольский полугрош», гривна, Великое княжество Литовское, Константин Кориатович

The author of the article tries to analyse about ten new founded Prague pence of XIV – XV centuries on the Podillya territory. He shows the role of Prague penny as the main face of the cash back European countries and Podillya. The sources of Podillya monetary history reflect the processes that occurred as a result of changes in political, social and economic structure due to reconquer Duchy of Lithuania in the Golden Horde in 1362–1363 of Kiev region, Chernigiv, Novgorod of Sivershchyna and Podillya, the foundation of Podilsk principality by the nephews of Lithuanian prince Olgerd – Princes Koriatovich in the second half of the fifteenth century. Exactly at that time the Ukrainian lands from the Middle of Pokuttya to Podniprovy'a got their historical name "Podillya". The development of production, the construction of new Podilsk walled cities in Medzhybizh, Sataniv, Smotrych, Kamyanets-Podilsk, Rov, Bratslav, Khmelnik, Vinnitsa, defended against Tatar raids "borderlands of society", contributed to the development of crafts, trade, and creating new money relations and its own coinage in Podilsk lands in the Grand Duchy of Lithuania in 1363 – 1569.

Previous and modern treasures of coins on the territory of Podillya clearly demonstrate active involvement of Podillya market system closer trade contacts with the countries of Central and Western Europe, the emergence of the cash back edge of foreign silver coins. Among them the Prague silver money of 1300–1547, Hungarian silver denarius, coins of Red Rus (Galicia), Polish, Lithuanian, Moldovan half-peanuts, denarius, Khan Djanibek of the Golden Horde imitation dirham (1342–1357), shillings of Teutonic Order, the money of Livonian Order are dominated.

The new treasures learning and the finds of some Prague's money, their fractions, including local coinage will help the researchers to reproduce more fully the characteristics of Podillya money market at the study period, the proportion of the total mass of nominal monetary material.

The analyses of recent researches and publications. The given area is dedicated to the scientific exploration of modern Ukrainian numismatists: R. Savov [14,15] A. Pohorilets [16] M. Kotlyar [12] G. Kozubovskyy [7, 8, 9, 10, 11], R. Shust [18, 19] A. Bakalets [1, 2, 3] B. Orlik [17] G. Holysh [5] N. Dorofiyeva, Z. Komarynska [6] S. Malovanyy [13]. However there are a lot unexplored in this subject.

The purpose of the proposed study is the analysis and introduction to scientific use the new numismatic material, found in Vinnytsia and Khmelnytsky regions in the second half of the XX – XXI centuries.

Thus, the new discoveries of silver coins of the Czech Republic, Poland, Lithuania, Hungary, the Livonian Order of the fourteenth century, Teutonic Knights XV, Moldova, the Koriatovich Podolsky Duchy at late fourteenth century and Western and long-term accumulation of coin hoards clearly illustrate the main denominations of Podillya money economy of XIII – XV centuries, the sources of money for their markets. The treasures and finds of some Prague money in Sataniv, Smotrych, Bar, the surrounding villages of Ivanivzi, Luka Barska, Rozhepy (the distance between them is about 5 – 7 km) show that over this area was held one of the Podilsk trade routes in XIV–XV centuries, the density of population in this region, the developing of trade and significant using the Prague penny and its fractions by the Podillya population.

Keywords penny, Prague penny, "wide money", pivhrish, denarius, Lviv half-peanut, "Podilsk half-peanut", hryvnia, Grand Duchy of Lithuania, Constantine Kariatovych.

1. Bakalets O.A., Kurok O.I. Treasures coins of fifteenth and eighteenth centuries from Medzhybizh and its suburbs / O. A. Bakalets, O. I. Kurok // Special Historical Subjects: Theory and methods. Coll. Science. works: – K.: National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of History of Ukraine, 2013. – The number of 22–23. – P. 471–488.
2. Bakalets O. A. The treasure of silver medieval coins of XIII – XV from Gorodetsky District of Khmelnytsky region / O. A. Bakalets // Proceedings of the All-Conference "Cossack era in the history of Podillya and Southeast Volyn" dedicated to 365 anniversary of the Pylyavetska Battle / Red. col. Bazhenov L.V. – Khmelnytsky. –P. P. Melnyk A.A., 2013. – P. 221–227.
3. Bakalets O. A. Lysohirskyy and Yurynetsky coin treasures as a source of study monetary skirts in XIII – the beginning of the seventeenth century / O. A. Bakalets // Bulletin of Cherkasy National University: Science and historical source. – Cherkasy, 2013. – 22. – P. 90–95.
4. Bakalets O. A. Treasures coins as a source of study monetary Hetman (1648–1781) / O. A. Bakalets. K.: Stylos, 2012. – 334 p.
5. Holysh G.M. Basics of Numismatics: teach. guidances / G.M. Holysh, 2nd ed, straighten. and add. –Cherkasy Cherkasy CSTI, 2006. – 314 p.
6. Dorofiyeva N.V., Komarynska Z.M. From the History of money of Ukraine / N.V. Dorofiyeva, Z.M.

- Комаринська. –Lviv Kyiv, Lviv Banking Institute of the National Bank, 2000. – 165 p.
7. Kozubovskyy G.A., Strokov O. New Prague money treasure from the Kiev region / G. A Kozubovskyy, A. Strokov // Numismatics and faleristics. – 2001. – № 1. –P. 48.
  8. The Encyclopedia of History of Ukraine in 10 volumes / The main editor V. A. Smoliiy. – Т. 1. –P. 208.
  9. Kozubovskyy G.A. The Syniovska struggle in 1362 and changes in monetary circulation of South-Ukraine / G. A Kozubovskyy // Special Historical Subjects: Theory and methods. Coll. Science. works / compiler V. Tomazov. – K.: NationalAcademy of Sciences of Ukraine. Institute of History of Ukraine, 2012. – Number 20 – S.93–99.
  10. Kozubovskyy G.A. Clipped Prague mints money in circulation of Ukraine / g. A. Kozubovskyy // Special Historical Subjects: Theory and methods. Coll. Science. works. – K.: NationalAcademy of Sciences of Ukraine. Institute of History of Ukraine, 2010. –Number 16 - S.190–198.
  11. Kozubovskyy G.A. On one payment late fourteenth century. / G. Kozubovskyy // Scientific Notes of Ukrainian history: Collected articles. – Vol. 33. – Pereyaslav-Khmel'nitsky, 2013. – P. 61–63.
  12. Kotlar M. Znalezsiska monet z XIV– XVII w na obszarse Ukrainskiey SSR. Materialy / M. Kotlar. – Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1975. – 250s.
  13. Malyovanyy S.F. About the Treasures and Coins, but not Money ... – Vinnitsa: Console, 2004. –296 c.
  14. R. Savov treasure coins fourteenth century. from the Smotricha / P. Savvov // Lnu numismatic notes, p. 8, 2013.
  15. Savov R.V. The Coins of Podolsk principality (XIV c.) / R.V. Savov. – Khmel'nitsky, 2009. – 13 p.
  16. Pohorilets O.G. The Podilsky pivhroshyk engraved in Podillya // Numismatics and faleristics. Number 2, 2006.
  17. Savov // Numismatics and faleristics. – 2004. – № 3.
  18. O. Pohorilets R. Savov About new finds of coins in Podillya principalities / O. Pohorilets, R. Savov // Numismatics and faleristics. – 2007. – № 4. – P. 28 – 31.
  19. Orlik V. M. The Coins of Tevtonskiy state Order in Prussia as a part of cash of money and merchandise at the territory of Ukraine / V. Orlik // Scientific Notes of Ukrainian history: Collected articles. – Vol. 33. – Pereyaslav-Khmel'nitsky, 2013. – P. 39–45.
  20. R.M. Shust Numismatics. The history of currency and coinage in Ukraine. – Manual. – K.: Knowledge, 2007. – 375 s.
  21. R.M. Shust Money economy of southeastern provinces of Rich Pospolyta (XVI – the first half of XVII century.) / R. M. Shust. The Thesis of the Candidate of Historical Sciences – K., NationalAcademy of Sciences, Institute of History of Ukraine, 1988. – 300 p.
  22. Funds of Vinnytsia Regional Museum. – Inv. N 67896790.
  23. Funds of Vinnytsia Regional Museum. – Inv. N 7780, 6755 – 7746, 10691 – 10759.

ДОДАТКИ

Додажок А. Топографія розміщення нових монетних скарбів XIV – XV ст. Поділля із наявністю празьких грошів

№ п/п	Місце, дата знахідки	Загальна кількість монет	Кількість празьких грошів	% від загальної кількості монет	Королі Чехії
1	м. Смогрич Хмельницької області, 2012 р.	916	128 (12 обрізаних)	13,94 %	Ян Люксембурзький (1310 – 1346) та Карл I (1346 – 1378)
2	м. Саганів Хмельницької області, 2010 р.	4	4	100 %	Владислав IV (1378 – 1419)
3	с. Лука Барська Барського району Вінницької області, 1992 р.	30	30	100 %	Владислав IV (1378 – 1419)
4	с. Лука Барська Барського району Вінницької області, 2012 р.	2	2	100%	Владислав IV (1378 – 1419)
5	с. Лука Барська Барського району Вінницької області, 2012 р.	4000	200	5%	Владислав IV (1378 – 1419)

6	с. Лисогірка Городецький район Хмельницької області, 2011 р.	471	35 (3 обрізані)	7,43 %	Владислав II (1278 – 1305), Владислав IV (1378 – 1419)
7	м. Бар Вінницької області, 2005 р.	2	2 (1 обрізана)	100%	Владислав II (1278 – 1305), Владислава IV (1378 – 1419)
8	с. Рожепи Жмеринського району Вінницької області, 2013 р.	1	1	100%	Владислав IV (1378 – 1419)
	Всього	5426	402	7,4%	Ян Люксембурзький (1310 – 1346), Владислав II (1278 – 1305), Карл I (1346 – 1378), Владислав IV (1378 – 1419)

Додаток Б. Празькі гроші із м. Бар Вінницької області

В= 2,7 г

В = 1,95 г (обрізаний під шостак)

Додаток В. Частина монет із Лисогірського скарбу

